

ANTON SCHINDLING (1947–2020)

VINCENC RAJŠP

Slovenski znanstveni inštitut, Dunaj (v pokoju)
vincenc@rajsp.si

V začetku letošnjega leta, 4. januarja, je v Tübingenu umrl Anton Schindling, eden pomembnih zgodovinarjev zgodnjega novega veka v Nemčiji in v zadnjih desetletjih eden najzaslužnejših za seznanjanje nemškega kulturnega prostora z delom in pomenom Primoža Trubarja.

Rojen je bil 20. januarja 1947 v Frankfurtu na Majni. Bil je redni profesor v Eichstädtu (1985–1987), Osnabrücku (1987–1995) in Tübingenu (1995–2015). Šolal se je pretežno v Frankfurtu, kjer je na »Johann Wolfgang Goethe-Universität« študiral zgodovino, umetnostno zgodovino, filozofijo in politične vede. Leta 1971 je položil državni izpit za profesorja zgodovine in političnih ved. Od leta 1971 je bil znanstveni sodelavec pri zgodovinski komisiji Bavarske akademije znanosti, kjer je sodeloval pri ediranju državnoborskih aktov države Svetega rimskega cesarstva za leto 1512. Doktoriral je leta 1974 in se leta 1983 habilitiral na »Julius-Maximilians-Universität Würzburg« z delom o neprekinjenem državnem zboru v Regensburgu, ki je postalo standardno zgodovinsko delo.¹ Svoje raziskovalno delo je v veliki meri opravljal tudi v dunajskih arhivih (Haus-, Hof- und Staatsarchiv).

Njegovo raziskovalno zanimanje je zajemalo zgodovino izobraževanja, obdobje konfesionalizacije in zgodovino Svetega rimskega cesarstva.

1 Anton Schindling, *Die Anfänge des Immerwährenden Reichstags zu Regensburg: Ständevertretung und Staatskunst nach dem Westfälischen Frieden* (= *Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz, Abteilung Universalgeschichte* 143; *Beiträge zur Sozial- und Verfassungsgeschichte des Alten Reiches* Nr. 11) (Mainz: Philipp von Zabern, 1991).

Težišča njegovega raziskovalnega dela so obsegala politično in upravno zgodovino Svetega rimskega cesarstva, primerjalno zgodovino mest in dežel, primerjalno konfesionalno zgodovino ter zgodovino izobraževanja. Eno od težišč je bila tudi zgodovina vzhodne srednje Evrope, predvsem državi Poljska in Madžarska, med zgodovinskimi osebnostmi pa je imel prioriteto Primož Trubar.

O Trubarju je predaval na domači univerzi v Tübingenu, na univerzi v Krakovu ter ob različnih priložnostih. Zelo je bil vesel skupin iz Slovenije, ki jim je rad razlagal Trubarjevo navzočnost v Tübingenu.

Najpomembnejši prispevek k poznavanju Primoža Trubarja nedvomno predstavlja knjiga/zbornik *Primus Truber 1508–1586: der slowenische Reformator und Württemberg*, ki jo je zasnoval ob 500-letnici Trubarjevega rojstva in katere sourednik in soavtor je bil; izšla je leta 2011 pri založbi W. Kohlhammer Verlag Stuttgart (izdajatelji: Sönke Lorenz, Anton Schindling, Wilfried Setzler). K sodelovanju je pritegnil slovenske in nemške poznavalce Primoža Trubarja. Dragocen Schindlingov prispevek je nedvomno objava s komentarji vseh spominskih obeležij Primoža Trubarja v Sloveniji in Nemčiji. Pomemben je tudi njegov prispevek pri odkritju spominske plošče v Schwäbisch Hallu leta 2017, ob novem dognanju, da sta bili v tem mestu natisnjeni prvi dve slovenski knjigi, *Katekizem* in *Abecedarij* Primoža Trubarja. Obžaloval je, da je bilo to odkrito po izidu knjige o Trubarju, prav tako kot dejstvo, da je bil šele po izidu zbornika najden izvod Trubarjeve *Cerkovne ordnunge* v knjižnici v Memmingenu, zaradi česar je poudarjal, da vedenje o Trubarju ni zaključeno in je potrebno raziskovati še naprej; monumentalna knjiga o Trubarju ni zaključek raziskovanj, temveč le bilanca dotedanega znanja.

Prav tako je izrednega pomena Schindlingovo umeščanje delovanja Primoža Trubarja v takratni državni prostor Svetega rimskega cesarstva. V tem državnem okviru so namreč delovali vsi njegovi podporniki, tako plemstvo v domačih notranjeavstrijskih deželah kakor mestne oblasti v Rothenburg na Tauberu in Kemptenu ter vojvodi Krištof in Ludvik v deželi Württemberg, kjer je Trubar deloval kot župnik v Urachu, v mestu Lauffen ob Neckarju in Derendingenu. V okviru tega političnega prostora

ra so se Trubarju kljub oviram odpirale možnosti, ki so omogočale tako njegovo pridigarstvo dejavnost v protestantski deželi kakor tudi delo za slovenske sorojake – možnosti, ki jih je odlično izkoristil.

Postavljanje Trubarja v širši državni okvir odmeva tudi v Schindlingovem prispevku *Die Habsburger, das Reich, die Erblande und die Reformation (Habsburžani, država, dedne dežele in reformacija)* v zgoraj omenjeni knjigi. Tu pokaže, kako pomembno vlogo so glede možnosti delovanja Primoža Trubarja imeli Habsburžani kot deželni knezi in cesarji. Ko je bil leta 1530 Trubar v Trstu posvečen v duhovnika, je Ferdinand I. kot deželni knez avstrijskih dednih dežel izdal že več ostrih mandatov, ki so prepovedovali širjenje reformacijskih idej, ki so prihajale iz Wittenberga in Züricha: pristaši so morali računati s kazenskim preganjanjem pod obtožbo krivoverstva, za kar je bila zagrožena tudi smrtna kazen. Habsburžani so obvladovali domala tri četrtine ozemlj in mest države Svetega rimskega cesarstva, od Nizozemske do reke Kolpe. Vendar to področje ni bilo politično enotno, temveč je predstavljalo heterogeno monarhistično unijo stanovskih držav, ki so enotnost videle le v dinastiji in osebi njej pripadajočega deželnega kneza. Z izzivom reformacije je katoliška konfesija vsaj z vidika dinastije ostajala povezujoča silnica. Vendar so bile dežele pod habsburško oblastjo preveč različne in politično samostojne, da bi lahko služile kot enoten, nepropusten jez proti širitvi reformacije. Le cerkvene institucije – škofije, kapitlji in samostani – so z vztrajanjem pri deželni oblasti Habsburžanov nudile trajno organizacijsko mrežo in institucije za preživetje katoliške cerkve. S habsburškimi teritoriji na jugovzhodu in jugu države je Ferdinand prejel tudi dolžnost turških vojn, kar je bila velika obremenitev, predvsem odkar so Turki v bitki pri Mohaču 1526 uničili ogrsko kraljestvo.

Praktična potreba po oboroževanju vojske proti Turkom in utrjevanje vojne krajine je na drugi strani vedno znova izsilila kompromise z državnimi stanovi; brez njihove privolitve k davkom na državnih zborih Ferdinand I. in njegovi nasledniki ne bi mogli financirati vojne. S tem so evangeličanski državni stanovi v roke dobili svoj vzvod pritiska. Samo s pristankom vplivnih evangeličanskih stanov iz Volilne Saške in Hessna

kot tudi finančno močnih gornjenemških svobodnih državnih mest, kot sta bila Straßburg in Nürnberg, je bilo mogoče doseči za Habsburžane ugodne sklepe za obrambo pred Turki. Zaradi tega sta morala Karel V. in Ferdinand I. privoliti v koncesije v prid reformacijskim pravicam stanov. Tako so bili verski mir v Nürnbergu 1532 in Frankfurtu na Majni 1539 ter sklep državnega zbora v Speyerju 1544, ko so bili suspendirani dotedanji protiprotestantski sklepi državnega zbora, trije predhodniki augsburškega verskega miru 1555. Prevladujoča smer habsburške države in verske politike ni postalo preganjanje krivovercev, temveč pogajanje s stanovi za izravnavo. Cesarja Karel V. in Ferdinand I. sta si, kolikor je bilo le mogoče, prizadevala za ohranitev katoliških pozicij, obenem pa sta bila prepričana o potrebi reforme katoliške cerkve in sta temu primerno nastopala v odnosu do papeža in škofov. Zahtevo po koncilu, na katerem bi uredili verske prepire v Nemčiji, je izrekel Karel V., česar v rimski kuriji niso cenili.

H kompromisu in k izravnavi s protestantskimi stanovi usmerjena politika Ferdinanda I., ki je bila prisotna še pri njegovih vnukih, se je končala s smrtjo cesarja Matije leta 1619, ko ni ugasnila le tradicionalna smer habsburške hiše, temveč tudi doba prevladujoče veljave augsburškega verskega miru. Odločitev za definitivni uspeh protireformacijske graške smeri je sledila šele po Trubarjevi smrti, čeprav je bilo v času njegove smrti že opazno, da je širjenje reformacije pod habsburško oblastjo prispelo na rob in da se uveljavljajo protisile prenavljajoče se katoliške cerkve.

Vendar ob Trubarjevi smrti še ni nastopil konec protestantizma v njegovi domovini. Tudi izoblikovanje in razmejitev med konfesijama leta 1586 še nista kazala kasnejše ostrine. Trubarjev čas je zato potrebno gledati v času odprtih možnosti ter tekočih prehodov. Prelom med katolištvom in luteranstvom je bil, gledano s strani prebivalstva, manj dramatičen, kot je to predstavilo kasnejše zgodovinsko gledanje v preteklost. Ko je Trubar leta 1586 umrl v Derendingenu, je bilo v drugih krajih večkrat še odprto, kako daleč bo neizogibna prisila h konfesionalni razločenosti in identiteti določala prihodnost. To velja za Sveto rimsko cesarstvo kot celoto in za Notranjo Avstrijo še posebej.

Anton Schindling je tudi soavtor prispevka o Primožu Trubarju v širokem evropskem kontekstu reformacije v knjigi *Europa reformata* (Leipzig, 2016), kjer je Trubar predstavljen med 72 najvidnejšimi osebnostmi in Ljubljana med 48 mesti reformacije.

Prispevek Antona Schindlinga k razumevanju delovanja Primoža Trubarja, slovenske in notranjeavstrijske reformacije ter širjenju vedenja o njih je nedvomno izjemen in zasluži priznanje ter hvaležen spomin.